

Príloha č. 2

Libreto a súťažné zadanie

Expozícia archeológie

Súťaž z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia. Fond je hlavným partnerom projektu. Projekt je realizovaný s finančnou podporou Banskobystrického samosprávneho kraja.

U. fond
na podporu
umenia

**S FINANČNOU PODPOROU
BANSKOBYSŤRICKÉHO
SAMOSPŔÁVNEHO KRAJA**

Východisková situácia a cieľ

Aktuálna časť stálej expozície Pohronského múzea Nová Baňa venovanej archeológii s názvom „Praveké osídlenie žiarskeho regiónu“ (ďalej len „archeologická expozícia“) je aj s ostatnými stálymi expozíciami umiestnená v budove bývalej radnice slobodného kráľovského a banského mesta Nová Baňa. Jedná sa o historickú budovu v majetku mesta Nová Baňa zapísanú v Ústrednom zozname pamiatkového fondu, ktorej stavebný vývoj siaha pravdepodobne do 14. storočia. Múzeum sa v budove nachádza od svojho založenia v roku 1952.

V začiatkoch tvorila expozíciu múzea zbierka iniciátora založenia múzea, miestneho obuvníka a zberateľa Antona Solčianskeho. Zbierkové predmety boli vystavené bez akejkoľvek evidencie a chronologického usporiadania v niekoľkých miestnostiach budovy. Zmena nastala po roku 1972 s príchodom prvého odborného pracovníka PhDr. Alexandra Zrebeného. Zbierkový fond múzea bol v tomto období prezentovaný v expozičných celkoch: Dejiny feudalizmu, Expozícia ľudového umenia, Obrazy tunajších rodákov Karola a Eugena Dodekocov a Izba revolučných tradícií.

Archeologická expozícia vznikla po rozhodnutí dlhodobo ponechať inštaláciu výstavy „Archeologické výskumy a nálezy v okrese Žiar nad Hronom“, ktorá trvala od 14.12.1989 do 28.2.1990. Scenár, realizácia aj riešenie bolo kolektívnym dielom odborných pracovníkov múzea na čele s archeologičkou Mgr. Katarínou Konečnou. V 24 vzájomne prepojených sklenených vitrínach bolo inštalovaných pôvodne 445 zbierkových predmetov. Vystavené exponáty pochádzali z archeologických výskumov a prieskumov v zbernej oblasti múzea realizovaných do roku 1989 samotným múzeom, Archeologickým ústavom SAV a Archeologickým múzeom SNM.

Vnútro vitrín bolo potiahnuté sedlársnym plátnom a zbierkové predmety uložené na kruhových tanieroch vyrezaných zo sklenených tabúľ sčasti podložených sklenenými valcami. Časť drobných zbierkových predmetov bola umiestnená na zvislé nosné panely na zadnej strane vitríny. Pre lepšiu názornosť boli predmety doplnené o textovú, kartografickú, kresobnú a fotografickú zložku. Textovú zložku tvorili popisky na vitrínach, kartografickú mapu starého žiarskeho okresu s vykreslením archeologických lokalít. Kresobná zložka znázorňovala akademické rekonštrukcie archeologických nálezov a ich použitia pravekým človekom. Fotodokumentácia zahrňovala čiernobiele fotografie z archeologických výskumov a odkrytých archeologických situácií.

Expozícia odrážala možnosti malého regionálneho múzea a už v čase svojho vzniku nerefletovala na vtedy moderné výstavné postupy. Bola vytvorená vo vlastnej personálnej a najmä finančnej réžii. Predstavovala skôr núdzové riešenie, kedy sa kvalitne spracovaná dočasná výstava využila ako stála expozícia.

Od vzniku archeologickej expozície došlo len k niekoľkým drobným zmenám. Počas digitalizácie zbierkových predmetov boli z expozície stiahnuté a vrátené bronzové artefakty zapožičané zo SNM – Múzea v Martine. Po archeologickom výskume v historickom jadre Novej Bane bol jeden vitrínový segment doplnený o nálezy z výskumu. Pritom si expozícia zachovala pôvodný výraz a formu.

V súčasnosti sa jedná o najstarší expozičný celok (35 rokov) v celom múzeu. Všetky ostatné časti stálych expozícií boli viac alebo menej inovované.

Parametre riešeného priestoru

Miesto realizácie: Pohronské múzeum

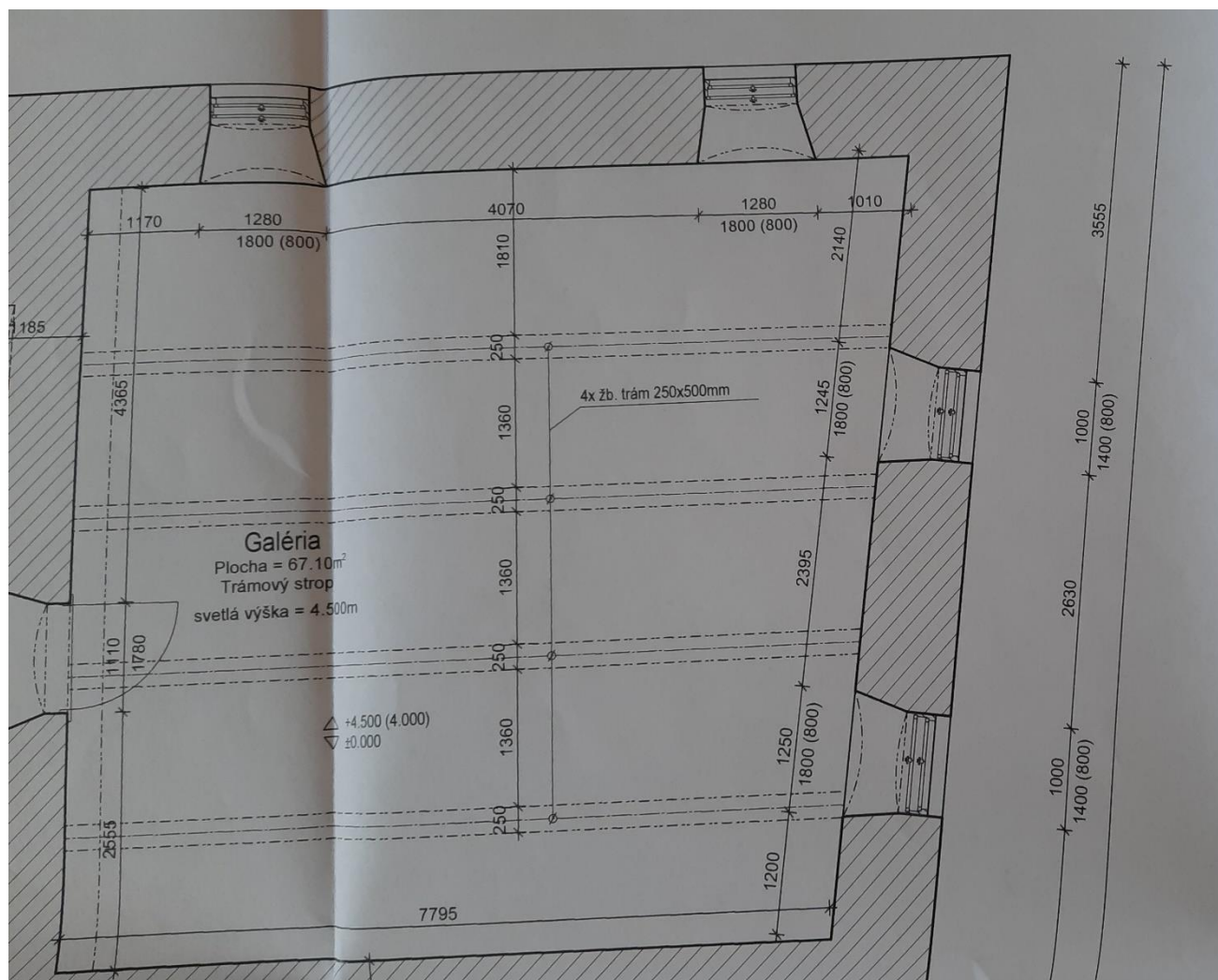
Objekt: Radnica – sídelná budova Pohronského múzea, Bernolákova 20/2, 968 01 Nová Baňa

Parcela: 2

Riešený expozičný priestor – rozloha plánovanej stálej expozície: 67,10 m²

Dotknutá nehnuteľnosť je v správe Pohronského múzea a vo vlastníctve mesta Nová Baňa. Budova je Národnou kultúrnou pamiatkou (NKP). Víťazný projekt bude posudzovaný KPÚ Banská Bystrica.

Pôdorys expozície:

Súčasný stav expozície

Libreto expozície

Priestor: Expozícia archeológie

Súčasná expozícia archeológie bola koncipovaná a realizovaná v roku 1989 a už dlhodobo nespĺňa predpoklady modernej expozície a neodráža skutočný obsah zbierkového fondu archeológie a v súčasnom stave neumožňuje návštevnícky atraktívne inovovanie. Expozícia bola vytvorená podľa vtedajších finančných a personálnych možností múzea a odráža dobový dejepisne poňatý koncept zahrňujúci väčšie množstvo dlhodobých výpožičiek. Expozícia je umiestnená v prenajatých priestoroch bývalej radnice mesta Nová Baňa a aj zmodernizovaná expozičná časť bude umiestnená v rovnakých priestoroch na prízemí budovy. Tvorí prvý expozičný celok, ktorý návštevník vidí a uvidí, preto chceme, aby bol priestor reprezentatívny na úrovni múzejníctva 21. storočia.

Vzhľadom na regionálny charakter múzea sa pridriavame klasickej chronologickej linky. Tá je využiteľná aj v rámci vzdelávacieho procesu škôl. Dispozícia novej expozície a mobiliáru musí umožňovať komfortný pohyb 20-25 člennej skupiny návštevníkov. V rámci návrhu chceme klásť dôraz primárne na zbierkový predmet či jeho repliky, jeho správnym nasvietením a vyinštalovaním s minimálnym použitím digitálnych technológií, ktoré rýchlo starnú. Podmienkou je, aby v priestore boli zahrnuté interaktívne prvky a prvky pre hendikepovaných návštevníkov.

Pravek

Expozičný celok: **Od lovcov a zberačov k prvým poľnohospodárom alebo KAMEŇ**

Táto časť sa dá rozdeliť na dve samostatné témy:

1. Obdobie staršej doby kamennej nám v zbierkovom fonde reprezentujú nálezy štiepanej industrie - nástroje z dobre štiepatelných silicítov a miestnych limnokvarcítov, ale aj sopečných obsidiánov. Vidieť bude možno produkty celého procesu štiepania od suroviny cez polovýrobok, výrobný odpad až po hotový výrobok. Tu treba akcentovať, vzhľadom na absenciu iných druhov artefaktov (z tohto obdobia toho býva vo všeobecnosti málo), dômyselnosť výroby štiepaných nástrojov napriek jej (z nášho dnešného pohľadu) primitívnej forme. Zároveň na základe najnovších výskumov vyzdvihnúť širokú paletu znalostí, ktorú človek v tomto období potreboval pre svoje prežitie – humanizovať ho. Aj cez repliky nástrojov dostať návštevníka do „deja“ (tento aspekt by mal byť použitý aj pri ostatných častiach).

Vystavované zbierkové predmety nie sú náročné na priestor (najväčší kus limnokvarcítovej suroviny má cca 30x30 cm, úštesy majú od 2 do 5 cm), dôležité je ich vhodné umiestnenie v zornom poli návštevníka, aj maloletého a prepojenie s rekonštrukciami.

Jadrá cca 15 ks, úštesy do 20 ks

Idea, ktorú môžeme na základe dostupných zbierkových predmetov vytvoriť, je vývoj technológie výroby nástrojov od paleolitu po neolit, výrobky by mohli byť v jednej pomyselnéj línii.

2. Neolit alebo mladšia doba kamenná, je charakterizovaná postupným prenikaním prvých poľnohospodárskych kultúr na naše územie. V našich zbierkach sa nachádza súbor nálezov zo obce Psiare a širšieho okolia Novej Bane. Okrem štiepanej industrie, ktorá stále dominuje ale má inú, gracilnejšiu formu (tu možno poukázať na vývoj technológie), sa objavujú pre neolit typické brúsené kamenné sekeromlaty. Zároveň boli prevítavané za účelom uchytenia na porisko. Pritom sa v tomto období objavuje druh archeologického nálezov, ktorý nás už bude sprevádzať celým zvyšným obdobím ľudských dejín – keramika. Na jej typologických zmenách a zmenách dekoru je postavená značná časť delenia na tzv. archeologické kultúry.

Zbierkové predmety z obdobia neolitu si už budú vyžadovať viac priestoru. Zostáva dôležitou akcentovať malé predmety a detaily na nich. K štiepanej industrii sa pridáva prvá keramika, ktorej umiestnenie a nasvietenie musí zdôrazniť výzdobné motívy. Prasleny sú dôležité, dokladajú začiatok textilnej produkcie, pričom táto pomôcka na výrobu nite pretrvávala v rôznych tvarových obmenách do začiatku 20. storočia.

Črepy 20 ks, čiastočne zrekonštruované nádoby 3 ks, prasleny 4 ks

Expozičný celok: **Doba bronzu, hradísk a kremácie alebo BRONZ**

Z tohto dynamického obdobia pochádza najviac zbierkových predmetov v našich zbierkach. Na základe nich môžeme zrekonštruovať a zdôrazniť žiarové hroby – popolnice, hrobové prídavky a spálené zvyšky kostí (zdôrazniť najmä zmenu pohrebného rítu oproti predchádzajúcemu obdobiu – z toho vyplývajúce zmeny náboženského myslenia).

Táto časť bude akcentovať aj predmety z bronzu, ktoré dokladajú nielen schopnosti spracovania suroviny (metalurgia), ale aj výzdobné motívy (sú to hlavne ihlice so zdobenou hlavičkou, koráliky). Tu budú nutné výstavné pomôcky zdôrazňujúce malé predmety (2 – 5 cm) s ich detailnou výzdobou.

Ihlice 11 ks, prsteň s kosťou, koráliky 11 ks tvoriacich náhrdelníkov.

Kosák a sekeromlat – oba významné zbierkové predmety na pozadí ktorých sa dajú prezentovať viaceré fenomény doby bronzovej – rozvoj poľnohospodárstva, formovanie elít, metalurgia obchodu, ozbrojené konflikty.

Veľké množstvo popolníc zo žiarových hrobov sa oproti súčasnej expozícii skreše, prezentované budú základné typy hrobov – bohatšie a chudobné, 2 ks urien. V rámci toho dôstojne prezentovať kremáčne zvyšky – prienik do antropológie.

Rôzne typy nádob – miniatúrne nádoby 11 ks výška do 10 cm, 10 ks nádob rôznych typov výšky od 15 do 40 cm.

Starovek - Antika

Expozičný celok: **Od Keltov po Germánov alebo ŽELEZO**

Z obdobia mladšej doby železnej, charakterizovanej objavením sa prvého známeho etnika – Keltov, máme v múzeu najmenej zbierkových predmetov. Výrazným zbierkovým predmetom je ostroha – má malé rozmery, vyžaduje správne nainštalovanie. Toto obdobie je ale dôležité pre nadviazanie do doby rímskej, spojenej s expanziou Rímskej ríše na územie Panónie. Z vybraných zbierkových predmetov - keramiky je možné vytvoriť porovnanie technológie výroby – postaviť vedľa seba keltskú a germánsku nádobu, kde na germánskej je viditeľný regres.

Drobné predmety odrážajú každodenný život Germánov – kostené hrebene (3 ks), prasleny (13 ks), spony (3 ks), šidlo (1 ks). Keramika v počte 8 ks nádob.

Kúsok Ríma na Slovensku – Táto časť je „podkapitolou“ predchádzajúcej. Terra sigillata (TS) v našich zbierkach dokladá kontakty s Rímskou ríšou a jej import medzi „barbarské“ germánske obyvateľstvo žijúce na strednom Pohroní. Táto keramika dosiahla vysokú technickú úroveň a bola žiadanou exportnou komoditou, aj vďaka lesklému červenému povrchu. Jej krásne výzdobné motívy zároveň umožňujú nahliadnuť do sveta rímskej estetiky. Vďaka špecifickým motívom používaných konkrétnymi hrnčiar-skými majstrami je možné ich veľmi detailné datovanie, čo je vítaným pomocníkom archeológa pri spracovaní menej chronologicky citlivého archeologického materiálu. Väčšina nálezov pochádza z germánskeho pohrebiska v Horných Opatovciach.

Pre TS budú nutné výstavné pomôcky zdôrazňujúce malé predmety (2 – 5 cm) s ich detailnou výzdobou – 11 ks.

Črepy rímsko-provinciálnej keramiky 11 ks.

Stredovek

Expozičný celok: **Sťahovanie národov a začiatok stredoveku**

Obdobie sťahovania národov bolo dynamickým obdobím zmien a presunov celých národov a etník. Z toho dôvodu sú aj archeologické nálezy z tohto obdobia sporadické. V našich zbierkach ho približuje jediný zbierkový predmet - v celosti zachovaný **džbán typu Murga** z hradiska Krivín.

Zo včasného stredoveku sú hodnotnými nálezovými celkami archeologické pamiatky na prvých Slovanov usídlených v priestore Slovenskej brány a najmä archeologické nálezy pochádzajúce z 11. až 13. storočia, z obdobia formovania Uhorského kráľovstva z **hradiska Zámčisko** - keramika, typická slovanská zásobnica, ryolitový mlynský kameň dokladajúci kontinuitu využívania tejto miestnej suroviny.

Drobné železné predmety každodennej potreby 11 ks, slovanská keramika s vlnovkou staršia 1 ks

Výrazný prvok – mlynský kameň zo Zámčiska priemer cca 60cm. Typická slovanská zásobnica, výška cca 50 cm.

Priestor: Ateliér múzejnej pedagogiky

Priestor vyčlenený v rámci existujúcej miestnosti pre potreby múzejnej pedagogiky. Táto oblasť múzejnej práce v posledných rokoch vo zvyšujúcej sa miere dopĺňa ostatné bežné múzejné činnosti. Súčasťou edukačných aktivít, prirodzene sa odohrávajúcich v priestoroch expozícií sú aj aktivity tvorivé, pre ktoré je nutný priestor – ateliér pre ich plnohodnotné vykonávanie. Doposiaľ ale nebolo možné vykonávať tvorivé aktivity múzejnej pedagogiky na jednom ustálenom mieste, ale iba operatívne v rôznych častiach expozícií, čo znižovalo alebo znemožňovalo zážitok pre ostatných návštevníkov.

V projekte nám ide o vytvorenie tohto priestoru, zariadenie ateliéru bude riešené nezávisle od tohto projektu. Ateliér bude súčasťou miestnosti, v projekte ide najmä o vizuálne odčlenenie tohto priestoru. Kapacitne ide o priestor vhodný pre max. 15 detí (resp. dospelých). Priestor bude vytvorený na tej strane miestnosti, kde sa nachádzajú okná – ide o čelnú stranu budovy, aby bol zabezpečené denné svetlo.

Požiadavky na riešenie:

- Vytvorenie reprezentatívneho priestoru, ktorý bude lákať návštevníkov nielen svojim obsahom, ale aj prevedením a nadčasovosťou.
- Súťažné návrhy musia zohľadniť tematické členenie expozície v kontexte predloženého libreta, zachovať pamiatkové hodnoty a dbať na skutočnosť, že objekt je národnou kultúrnou pamiatkou (NKP), čo znamená, že stavebno-technické zásahy musia byť odkonzultované s KPÚ Banská Bystrica.
- Do návrhu expozície môžu byť vhodným spôsobom (v menšej miere) zakomponované digitálne technológie a inovatívne prvky, ktoré majú byť doplnkom k vystaveným exponátom a prezentovaným textom/obrazovým materiálom.
- Zabezpečiť ochranu zbierkových predmetov prostredníctvom uzamykateľných vitrín udržiavajúcich optimálne podmienky pre uloženie exponátov vrátane jednoduchej a praktickej manipulácie.
- Riešiť nedostatočne osvetlený priestor bezpečným úsporným osvetlením, prípadne podsvietením výstavných vitrín a panelov.
- Osvetlenie by nemalo pôsobiť v priestore rušivo a voči iným priestorovým riešeniam expozície agresívne.
- Spôsob osvetlenia expozície by nemal narušiť orientáciu v priestore a bezpečnosť návštevníkov.
- Sprístupniť a prispôbiť obsah novej stálej expozície zdravotne znevýhodneným osobám so zrakovým hendikepom – využitie replík.
- V návrhu by malo byť predložené typologické, materiálové, farebné riešenie všetkých prvkov mobiliáru expozície s dôrazom na užívateľnosť a údržbu.
- Každý expozičný celok bude obsahovať textovú a obrazovú časť pre lepšie priblíženie danej doby s tým, že rozsah textov a počet obrazov bude závisieť od koncepcie navrhnutého výstavného systému.
- Návrh musí spĺňať kritériá na estetiku, bezpečnosť a jasnú orientáciu.
- Návrh expozície musí akceptovať libreto expozície.
- Má vyjadrovať komplexnosť, kreativitu, invenčnosť, originalitu a ochranu prezentovaných exponátov a návštevníkov expozície.
- Zohľadniť technickú realizovateľnosť návrhu vzhľadom na štatút radnice ako NKP, ako aj finančné limity na expozíciu.